

DOI: 10.18427/iri-2017-0002

Kis magyar logopédiatörténet – fókuszban a XIX-XX. század

© Havadi-Nagy Marian

Szegedi Tudományegyetem Gyógypedagógus-képző Intézet, Szeged

havadi.nagy.marian@gmail.com

„A beszéd a lélek ruhája.”
(Seneca)

Prologus. A logopédiai tudományágának létjogosultsága a következő, profán jellegű megközelítéssel magyarázható. A szóbeli közlések tartalmán túl a hogyan kérdés is felvetül, nem mindegy tehát, hogy verbalitásunk milyen nyelvi köntösben valósul meg. Ezen elemi kérdés köré egy egész tudományágat lehetett szervezni, melyet logopédiának neveztek el.

Kis magyar logopédiatörténet – ez volt a múlt és ez a jelen

A honi logopédiatörténet megannyi nevet és tettet vonultat fel, mi azonban az elmúlt két évszázadot állítjuk fókuszba, ehhez azonban elengedhetetlen a megelőző időszak vázlatos jellegű ismertetése. A XV. században Halvepapius Pál tanulócsoporthoz hozott létre beszédhibás tanulók számára Besztercebányán. E tény a honi logopédia több évszázadra, sőt egy fél évezredre visszatekintő előzményeit támasztja alá. A mai magyar logopédia gyökerei a középkorra nyúlnak vissza, a medicinális és nyelvészeti tudományok fejlődése kedvező hatást gyakorolt a beszéd tudományának, a logopédiának az alakulására is. Már a XVI. században kutatás tárgyát képezték a beszédzavarok, így Temesvári Pelbárt a beszédhibák funkcionális és anatómiai okairól írt, majd 1610-ben Szenci Molnár Albert az egyes fonémák kiejtését elemezte. Az első magyar leíró hangtan Bél Mátyás (1718) nevéhez köthető. Kempelen Farkas, a beszélőgép megalkotója a magyar hangképzés fiziológiájával foglalkozott.

E nagy elődök munkássága nyomán jött létre Vácott a siketnémák intézete, mely a fogyatékosügy intézményi hátterének egyik úttörője volt. A logopédia intézményi szintű megjelenését Balassa József (1888-89) A magyar hangok képzése c. munkája előzte meg. Mérföldkőnek tekinthető 1891-ben az aradi Ortophonikus Intézet megalakulása, majd Budapesten a Hibásbeszédűek Állami Tanfolyama, Roboz József vezetésével.

Roboz már 1896-ban megfogalmazta írásbeli munkájában, hogy: „Beszédképesség alatt egyrészt a beszédnek a megértését, másrészt a gondolatoknak szavak által való kifejezését értjük” (Roboz, 1996:47). Szakmai tartalom szempontjából a logopédiát nem csak a hangzó nyelv kifejező részével, magával a beszédprodukcióval, annak korrekciójával azonosította, hanem kitért a receptív funkciók, így a beszédmegértés elvárt működésére is. A logopédiai

terminusok használata azóta változott, az általa hebegésnek nevezett beszédkórkép ma artikulációs zavarként használatos. A környezet beszédpéldájának szerepét is kiemeli, hiszen a gyermek utánzás során tanul.

A külföldi kutatások ugyancsak hozzájárultak ahhoz, hogy a logopédia a XIX. század fordulójára egységes elméleti és gyakorlati diszciplínává váljon. Az 1868-as népiskolai törvény az anyanyelv oktatásának előtérbe helyezésével szemléletváltásra ösztönzött, majd a századfordulót követően Roboz és Sarbó Artúr vezetésével létrejött az oktatásügy struktúrájának részeként a logopédia intézményrendszere, kialakult a szakemberképzés.

A magyar logopédia története, valamint a jelenleg a Fővárosi Pedagógiai Szakszolgálat intézményi rendszerébe tartozó Beszédjavító Tagintézmény elválaszthatatlan egymástól. Az 1994-ben Roboz által létrehozott Hibásbeszédűek tanfolyama a jogelődje a Beszédjavítónak, mely az elmúlt több, mint százhusz év alatt több névváltozást is megélt, a máig módosult formában fennmaradó változatok közül álljon itt néhány intézménynév: Beszédjavító Intézet (1963-tól), Fővárosi Beszédjavító Intézet (1993-tól), majd Fővárosi Beszédjavító Intézet és Egységes, Gyógypedagógiai Módszertani Intézmény. És hogy miért esik ennyi szó magáról a Beszédjavítóról? Vitathatatlan, hogy a hazai logopédia kialakulásának bölcsője egyrészt terápiás szempontból (Roboz tanfolyamai felnőtt- és gyermekkorú klienseket egyaránt kezeltek), másrészt a szakemberképzés szempontjából (szakmai képesítő tanfolyamok működtetése). A fővárosi tanfolyamok mintájára indul el a későbbiekben vidéken is a beszédhibák javítására irányuló szerveződés. Sarbó Artúr idejében, aki 1898 és 1918 között volt a Beszédjavító jogelődjének igazgatója, kezdődött el a főváros egyes kerületeiben az ún. beszédhibás osztályok működése, mely az iskolai ellátás keretébe helyezte a logopédiai kezelést.

A logopédia historikus áttekintése során megállapíthatjuk, hogy fejlődése összefüggést mutat a XIX. század nyelvészeti, fonetikai és medicinális kutatásaival, valamint a fogyatékosok intézményrendszerének kialakulásával. Az 1898-as népoktatási törvény megelőzően differenciált formában zajló, intézményi háttér nélkül zajló oktatásban részesültek a fogyatékos személyek, míg a századfordulón már saját, a magyar közoktatás rendszerébe sorolt iskolákkal rendelkeztek.

A gyógypedagógia, mint gyógyító pedagógia szakmai terminus 1898 óta létezik. A gyógypedagógus-képzés 1900-ra datálható, a kétéves képzésnek a Gyógypedagógiai Tanítóképző adott otthont, ahol a beszédhibák kórtanára és „gyógytanára” irányuló kurzus oktatása is megvalósult. 1902-ben a Gyógypedagógiai Pszichológiai laboratórium fontos kutatási, módszertani kérdések megválaszolását tűzte ki célként. Törvényi háttér szempontjából lényeges megemlítenünk, hogy 1912-től a fogyatékos gyermek számára is kötelező érvényű a tankötelezettség.

Az első ötven év emblematikus nevei között elsőként Roboz Józsefé, Sarbó Artúré, Istenes Károlyé, Sulyomi-Schulmann Adolf érdemel elismerő említést. Sarbó a mai is helytálló prevenció, korai megsegítés, tájékoztatás hármására is hangsúlyt helyezett a terápiás ellátás mellett.

Kiemelten értékes az I. világháborút követő időszak, mely a logopédia fejlődésében meghatározó szerepet tölt be, az 1930-as évektől már a logopédiai szaktanácsadói rendszer is megjelenik. A Beszédjavító a gyógypedagógiai tanárképzés gyakorlólhelyének feladatkörét is felvállalta. A gyógypedagógus-képzés időtartama két évről négy évre változott, mindezt a tanítóképzésben eltöltött négy évnek kellett megelőznie, melyben a mai középfokú/felsőfokú oktatás analógiája jelent meg. A főiskolán belül a logopédiai tanszék megalakulása lényegi mérföldköve a gyógypedagógia tudományágán belül a logopédia differenciálódásának (1951).

A világháborúk ideje alatt a tanfolyamok részlegesen szüneteltek, majd az 1950-es években átmeneti jelleggel logopédiai óvodai csoport is megalakult a Beszédjavító keretein belül. Ekkor fogalmazódott meg a törvényi szinten, hogy beszédjavítást csak gyógypedagógiai tanár végezhet (1955-ös OM-rendelet).

A logopédiai szakmai munka koordinálása az intézethez került, csakúgy, mint a nevelőotthonok számára biztosított terápiás munka. Jogosan vetődik fel a kérdés, hogy a Budapesten kívüli országrészekben milyen a logopédiai ellátás? A válaszuk elméleti szinten: a logopédia fontossága országos szinten elismertté vált, kiépült a logopédiai ellátórendszere, valamennyi megyei székhely logopédus státusszal rendelkezett.

A XX. százada második felében az intézményi szegregáció gondolata a kőszegi Beszédjavító Általános Iskola és Nevelőotthont (1960) hívta létre. 1968-ban a közigazgatás minden régiójában megjelentek az ambulanciák, 1981-ben az első logopédiai óvoda, 1984-ben az első logopédiai osztály, 1993-ban az első szakközépiskola és gimnázium diszlexiás tanulók számára. Az 1993. évi LXXIX. törvény a közoktatásról kötelezővé tette a logopédiai ellátást.

A magyarországi ellátórendszerben a törvényi szabályozás szerint aktuálisan külön válik az ötéves kortól biztosított alapellátás, valamint a sajátos nevelési igényű, un. beszéd fogyatékosok számára járó logopédiai terápia, melyet dominánsan utazótanári hálózat keretében működtetnek az egységes gyógypedagógiai módszertani intézmények.

A XX. század végén a logopédusképzés sajátossága a területi decentralizálódás, az ellátási területek kiszélesednek életkor és beszédképek szempontjából egyaránt; egyes beszédképek fokozottabb szerepet kapnak, az intézményi ellátórendszer bővül és differenciálódik is egyben az aktuális törvényi előírások jegyében.

A múlt logopédiai terminus technikusai részben továbbélnék, részben a kor társadalmi-tudományos elvárásai szerint módosulnak, így a jelen kor beszéd- és nyelvvel foglalkozó tudományága folyamatos fejlődést, integrálódást és differenciálódást mutat, mintegy reflektál a mindenkor társadalmi igényekre. Innovatív törekvések vannak jelen a képzési, diagnosztikai és terápiás területeken egyaránt.

A múlt meghatározó egyéniségei mellett a magyarországi logopédiai kiemelkedő alakjainak neve is álljon itt, akik szakmai munkásságuk egy részét a Beszédjavító Intézetben töltötték: Meixner Ildikó, Montágh Imre, Dr. Pataki László, Vassné Dr. Kovács Emőke, Vékássy László.

Epilógus

A Beszédjavító még mindig logopédiai terápiás munkát végez, melyben a komplex szemlélet érvényesül, így szükség szerinti pszichoterápiás és mozgásterápiás kezelés is kiegészíti a kommunikációs zavar korrekcióját. A jelen tanévben a 122. tanévét kezdte meg. Az intézmény jelenlegi neve: Fővárosi Pedagógiai Szakszolgálat Beszédjavító, Gyógypedagógiai Tanácsadó, Korai Fejlesztő, Oktató és Gondozó Tagintézménye (a főváros területén végez ambuláns formában zajló vagy külső ellátóhelyen végzett logopédiai tevékenységet).

Magyarország területén kialakult, működőképes logopédiai ellátórendszer van jelen, a logopédus szakemberhiány azonban egyértelműen jelen van. A logopédusképzés decentralizálódott, a korábbi egyedüli képzőhely (Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskola, majd ELTE Bárczi Gusztáv

Gyógypedagógiai Kar) mellett vidéken (Kaposvár, Szeged, Győr) is megindult a szakemberképzés. 2017-től a gyógypedagógus-képzés, benne a logopédiával, már a Debreceni Tudományegyetemen is elérhető lesz.

Köszönetet szeretnék mondani a Fővárosi Beszédjavító Intézetnek, mely az intézmény történetének lényeges tényfeltáró munkáját végezte el, majd 2004-ben publikálta a százöt éves jubileum alkalmából a múlt és jelen történéseit, és ezáltal meghatározó forrásanyagául szolgált a jelen tanulmány megírásának.

Irodalomjegyzék

1993. évi LXXIX. közoktatási törvény.

A Fővárosi Beszédjavító Intézet munkatársai (szerk.) (2004). *110 év – Múlt és jelen a Fővárosi Beszédjavító Intézetben*. Budapest: Fővárosi Beszédjavító Intézet.

Roboz József (1896). *A beszéd hibáiról általában*. Budapest: Fővárosi Beszédjavító Intézet.